

Een stiekeme stinkerd

September. De zomer is eigenlijk voorbij, maar de herfst nog niet echt begonnen. We noemen deze overgangstijd nazomer, niet voorherfst, want aan het naderende najaar willen we liever nog niet denken. Maar de nachten worden merkbaar langer en koeler. 's Ochtends hangen de nevels boven het veld en zijn de talloze spinnenwebben tussen de grashalmen bepareld met dauwdruppels. De bladeren van de berken verkleuren alweer goudgeel.

Ook de geur van de natuur wisselt met de seizoenen. In het bos wordt de droge, knisperende geur van de zomer geleidelijk verdrongen door het vochtige, kruidige aroma van de herfst. Een melange van verterende bladeren en molmend hout, die me aan vergankelijkheid herinnert en me in een weemoedige stemming brengt. Tijdens een wandeling wordt deze aangename geur soms overvleugeld door een penetrante stank die doet denken aan een kadaver. Als we de bron daarvan proberen te vinden, stuiten we doorgaans niet op een dood dier maar op een merkwaardige paddenstoel, de Grote stinkzwam. Uit een wit omhulsel rijst een slanke, witte, broze steel omhoog, die wel wat weg heeft van schuimplastic, met aan de top een kegelvormige verdikking. De hele paddenstoel is wit, maar bij verse exemplaren is de top bedekt met een donkergroene slijm massa. Die substantie is verantwoordelijk voor de aasgeur van de paddenstoel. Als we desondanks even stil staan bij zo'n stinkerd in de bloei van zijn leven, wordt de functie van deze geur spoedig duidelijk. Van heinde en verre worden bromvliegen, aasvliegen en strontvliegen aangetrokken, die zich tegoed doen aan de zoete slijm massa. Als dank nemen ze sporen van de paddenstoel mee in hun maag en aan hun poten, die ergens ver weg kunnen kiemen. Zoals veel bloemen bestuivers aanlokken met de geur van nectar, zo verleiden stinkzwammen insecten met een lijkenluchtje. Als de vliegen hun werk gedaan hebben, komt van onder de slijmlaag een wit, kegelvormig hoedje tevoorschijn met een onregelmatig, netvormig patroon van ribben.

Aanvankelijk zaten hoed en steel veilig opgeborgen in een witte bol van een paar centimeter breed, die gedeeltelijk in de bodem is begraven, het duivelsei. In Engeland en Duitsland spreekt men van hekseneieren. Blijkbaar staan ze ook in die landen in een kwade reuk. Binnen zo'n geheimzinnig ei zit de hele paddenstoel in miniatuur verborgen, omhuld door een laag gelige gelatine en een dunne witte buitenwand. De aasgeur is in dit stadium nog geheel afwezig. Ik heb een groot ei wel eens mee naar huis genomen en in een glazen vaas op vochtige aarde gezet. Na een paar uur was de bovenkant niet meer afgerond maar enigszins toegespitst, een teken dat het ei op uitkomen stond. Even later barstte het vlies open en verscheen het topje van de stinkzwam van onder de beschermende gelei. De strekking van de steel gaat zo snel, dat je hem kunt zien groeien. In een paar uur heeft de paddenstoel zijn volledige lengte van ongeveer 15 centimeter bereikt. Volgens sommige waarnemers gaat de strekking van de steel gepaard met een zacht, knisperend geluid, maar dat heb ik bij mijn exemplaar niet kunnen horen.

Niet iedereen is even gelukkig met stinkzwammen in zijn directe omgeving. In mijn vroegere functie van paddenstoelkundige aan de Landbouw-universiteit ben ik herhaaldelijk gebeld door tuinbezitters die informeerden hoe ze die stiekeme stinkers konden verdelen. Gelukkig voor de stinkzwam is dat verre van eenvoudig. De paddenstoelen ontspruiten aan een omvangrijke zwamvlok van witte, ondergrondse draden, die vaak in verbinding staan met rottend hout. Het is toch wel een paardenmiddel om je halve tuin af te graven teneinde een paar dagen in het jaar aan een vreemd luchtje te ontkomen. De klagers waren steeds onthutst als ze hoorden dat er niet een of ander chemisch middel bestaat om stinkzwammen te bestrijden. Voor andere natuurlijke ongemakken in huis en tuin staat ons immers een heel arsenaal aan verdelgingsmiddelen ter beschikking: tegen mos in het gazon, algen op de muur, onkruid tussen de straatstenen, muizen op zolder, mieren in de spouwmuur, muggen op de slaapkamer, motten in de klerkast, enzovoorts. Onze omgeving lijkt volkomen beheersbaar. Nu die vervelende Stinkzwam nog!

Eef Arnolds

De tekst is eerder verschenen in het tijdschrift Jonas 37, 2000.